

Тетяна Олійник

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інформаційних технологій,
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. Сковороди; Харків, Україна
E- mail: tatyana.oleinik@hnpu.edu.ua

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСІВ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ У ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Анотація: у статті досліджено проблемні питання більш широкого розуміння інклюзивної освіти, зокрема соціального виміру, що акцентують на відкритості та доступності освіти для всіх як основи вирішення суспільних викликів. Розглянуто особливості запровадження ресурсів цифрової культурної спадщини Europeana у навчальний процес, виховний потенціал якої у формуванні цифрової компетентності освітян обумовлює пошук інноваційних підходів та ресурсів. Пропонується впровадження курсів для студентів першого року навчання щодо особливостей застосування засобів цифрової підготовки, що підвищує рівень формування їхнього критичного мислення та креативності в умовах відкритої освіти.

Ключові слова: відкрита освіта, культурної спадщини Europeana, персональне навчальне середовище, креативне перетворення і критичне осмислення, засоби цифрової підготовки, формальна та неформальна освіта, студенти.

Tatyana Oleinik

PhD of pedagogical sciences, associate professor of the department of information technologies, H. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University;
Kharkiv, Ukraine
E- mail: tatyana.oleinik@hnpu.edu.ua

PECULIARITIES OF USAGE OF CULTURAL HERITAGE RESOURCES IN THE TRAINING OF A MODERN SPECIALIST

Abstract: the article examines the problematic issues of a broader understanding of inclusive education, in particular, the social dimension, emphasizing the openness and accessibility of education for all as a basis for addressing societal challenges. The peculiarities of the implementation of Europeana digital cultural heritage resources into the educational process are considered, the educational potential of which in the formation of digital competence of educators determines the search for innovative approaches and resources. It is proposed to introduce courses for first-year students on the peculiarities of the use of digital, which increases the level of the formation of their critical thinking and creativity in the open education circumstance.

Key words: open education, Europeana cultural heritage, personal learning environment, creative transformation and critical thinking, means of digital study, formal and informal education, students.

Татьяна Олейник

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ РЕСУРСОВ КУЛЬТУРНОГО НАСЛЕДИЯ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

Аннотация: в статье исследованы проблемные вопросы более широкого понимания инклюзивного образования, в том числе социального измерения, акцент на открытости и доступности образования для всех как основы решения общественных вызовов. Рассмотрены особенности внедрения ресурсов цифровой культурного наследия Еуропеана в учебный процесс, воспитательный потенциал которой в формировании цифровой компетентности педагогов обуславливает поиск инновационных подходов и ресурсов. Пропонується впровадження курсів для студентів першого року навчання щодо особливостей застосування засобів цифрової підготовки, що підвищує рівень формування їхнього критичного мислення та креативності в умовах відкритої освіти.

Ключевые слова: открытое образование, культурного наследия Еуропеана, персональное учебная среда, креативное преобразования и критическое осмысление, средства цифровой подготовки, формальная и неформальная образование, студенты.

Tatyana Oleinik

An extended abstract of the paper on the subject of:
“Peculiarities of usage of cultural heritage resources in
the training of a modern specialist”

Problem setting. *The COVID-19 pandemic has demonstrated the importance of the relationship between universities and local communities as a factor in the sustainable development of regions, driven primarily by a new understanding of the social dimension of higher education. In particular, communities are encouraged to take an active civic position, participate in social and political debates to address societal challenges, and focus on responsible research, as a key factor in building trust in universities and consolidating their role in society.*

Recent research and publications analysis. *In Ukraine, the implementation of projects on open access to science and education, the creation of an open educational and scientific environment of higher education, researched by scientists of the Institute of information technology and teaching means, in particular, V. Bykov, S. Vernigora, A. Hurzhiy, L. Novokhatko, O. Spirin, M. Shishkina, S. Lytvynova. The*

problems of growth and the impact of the open movement, focusing on higher education, analyzed G. Conole, M. Brown, P. Henderikx, D. Jansen, G. Ubachs, L. Konings identified the features of new models of teaching policy and practice, in particular qualitative models of open education were analyzed by M. Brown, E. Ossiannilsson, A. Camilleri, K. Williams. Accelerating the integration of digital technologies in education draws attention to the digital transformation of the cultural heritage sector F. Truyen, the peculiarities of open educational practice to V. Kukhareiko, as well as the spread of access open educational resources D. Wiley.

Paper objective. *The article is dedicated to the peculiarities of the introduction of open educational resources of digital cultural heritage in the training of professionals in the field of education, able to use digital tools to consciously increase their own level of professional and personal development.*

Paper main body. Today, the creative transformation and critical understanding of the experience and challenges of digital innovation for education and sustainable development society is a leading direction in the formation of professional competencies for effective interaction in the digital environment. Open education uses the open content of mass online courses and educational resources, in particular, OpenGLAM. This is due to the purposeful search for effective solutions for the preservation, use and development of cultural heritage both in education and in society as a whole.

The digital tools of Europeana and Historiana provide not only tools for digitization, distribution and visualization, but also “participation platforms” that allow communities to interact with content, including commenting, selecting, and curating. Trends in the comprehensive integration of culture and open resources into education has become the leading task of the module “Digital educational tools”, which actualizes the creation of an inclusive and fair climate and at the same time reflects the formation of an active subjective position in three key areas: information, the ability to work with other people, as well as the ability to work with society and in society.

Thus, further modernization of the module, which is included in the course of pedagogy, was carried out in accordance with modern standards, taking into account the principles of humanistic pedagogy and critical pedagogy. Today, critical digital pedagogy is an approach that interacts with the digital landscape on which education is based, but also seeks answers to how to humanize teaching and learning.

Our course implements opportunities to attract students to a lasting interest through the processing of various data and learning techniques (mind mapping, infographics, quests, video content, educational games, e-board, AV reality),

which is combined with the means of open education. That allows implementing an adaptive approach to improving the quality of human capital throughout life, harmonization of transformation processes regarding the importance of personal abilities and positive changes during the transition in the human mind to a knowledge society.

It activates freshmen students who consciously master the means of critical thinking and reflective activities, creating communities of practice and inquiring based on the use of e-portfolio. At the same time, the portfolio contributes to the development of a conscious educational trajectory of students, the selection of means of organizing independent work and personal and professional development in general. In addition, our study portfolio focuses on the formation of a personal educational environment for the use of open educational resources and digital media (in particular, based on the SAMR model).

At the last stage of the study, considerable attention was paid to the issues of effective improvement of the primary personality qualities of the 21st century, in particular, creativity, communication and cooperation in a student-centered approach. This has led to the need to consider new roles and powers of the teacher.

Conclusions of the research. Thus, there is need to 1) attract experts to co-creation in various fields to implement policies to support open education and sustainable approach, 2) scale up the successful cooperation projects that enhance research, 3) develop tools of cultural heritage and the innovative use of its potential; 4) implement lifelong learning digital education leaders who are able to educate a growing community of decision-makers to predict the consequences of and responses to the challenges of the digital space.

Постановка проблеми в загальному вигляді і її зв'язок з найважливішими науковими або практичними завданнями. Спалах вірусу COVID-19 спричинив по всьому світу тестування якості інтеграційних процесів цифрових технологій в освіту та підготовленості академічних спільнот до дистанційного навчання. Безперечно, лідерами є виші, які послідовно підвищували якість процесів підготовки фахівців, що ґрунтувалися на впровадженні інноваційних програм із цифрової грамотності як у формальну, так і неформальну освіту. Зокрема науково-педагогічні колективи, що входять до складу провідних міжнародних організацій EDEN, EUA, ICDE, EADTU тощо продемонстрували високу активність у проведенні низки вебінарів щодо особливостей роботи університетів під час пандемії.

Водночас пандемія COVID-19 продемонструвала вагомість взаємозв'язку університетів і місцевих спільнот як фактору сталого розвитку регіонів, що обумовлено, передусім, новим розумінням соціального виміру вищої освіти. Консультативна група з питань соціального виміру вищої освіти в Європі розробила новий перспективний стратегічний документ на 2020-2030 роки "Принципи та рекомендації щодо зміцнення соціального виміру Європейського простору вищої освіти", щоб забезпечити відчутний прогрес у напрямку різноманітності, справедливості та включення у вищій школі. У такий спосіб асоціація EUA разом із іншими виступили взірцями здорових демократичних громад, засвідчивши свою підтримку вихованню культури відкритості, толерантності та діалогу.

Переважає більшість організацій проводять різноманітні онлайн заходи, щоб допомогти полегшити кризову ситуацію, мобілізуючи широку спільноту через цифрові засоби, наблизити креативні практики та цифрові перетворення до широкої аудиторії. Спрямовані на сталий розвиток провідні громади проявляють

активну громадянську позицію щодо участі у соціальних та політичних дебатах для вирішення суспільних викликів, а також відповідально ставляться до наукової роботи, оскільки підтримка цілісності та етики досліджень є ключовим фактором зміцнення довіри до університетів та закріплення їх ролі в суспільстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Таке залучення забезпечує цілісну основу, завдяки якій університети можуть вирішувати широкий спектр суспільних попитів, включаючи потреби вразливих та недостатньо представлених груп, одночасно збагачуючи викладання та дослідження. Безумовно, за цим підходом відбувається залучення академічних спільнот до стрижневої місії інноваційної вищої освіти, яку реалізують й провідні вітчизняні ЗВО, про що свідчать низки проєктів Erasmus+, зокрема, що присвячено питанням лідерства у вищій освіті під керівництвом Інституту вищої освіти НАПН України. У такий спосіб закономірними є процеси відновлення системи освіти, які в усьому світі орієнтовані на першочергову підготовку людських ресурсів щодо більш потужного функціонування у відкритому середовищі.

Отже, проблема полягає у тому, що у відкритому доступі швидко зростає обсяг ресурсів цифрової культурної спадщини, що мають вагомий вплив на підготовку майбутніх фахівців різних галузей, як у процесі формування їхньої цифрової компетентності, так й в цілому – цифровому благополуччі. В Україні реалізацію відповідних проєктів присвячено впровадженню відкритого доступу до науки та освіти, створення відкритого освітньо-наукового середовища закладу вищої освіти, що досліджують вчені Інституту інформаційних технологій та засобів навчання АПНУ, зокрема В. Биков, С. Вернигора, А. Гуржій, Л. Новохатько, О. Спірін, М. Шишкіна [1]

О. Пінчук, С. Литвинова, О. Буров [16] тощо. Проблеми зростання та впливу відкритого руху, зосереджуючись на вищій освіті, проаналізували Г. Конол, М. Браун (G. Conole, M. Brown) [10], П. Хендерікс, Д. Янсен (P. Henderikx, D. Jansen) [12]; Г. Убахс, Л. Конінгс, М. Браун (G. Ubachs, L. Konings, M. Brown) [21] визначили особливості нових моделей політики і практики навчання, зокрема якісні моделі відкритої освіти досліджували Е. Оссіаннілссон, А. Камілері, К. Вільямс, М. Браун (E. Ossiannilsson, A. Camilleri, K. Williams, M. Brown) [18]. Прискорення інтеграції цифрових технологій в освіту привертає увагу до питань цифрової трансформації сектору культурної спадщини Ф. Труен (F. Truyen) [20], особливостей реалізації відкритої освітньої практики В. Кухаренко [15], а також поширення доступу використання відкритих освітніх ресурсів Д. Уайлі (D. Wiley) [23].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття. Тим часом залишається актуальною проблема визначення ролі впровадження засобів відкритого рівного та необмеженого доступу до культурної спадщини в умовах трансформаційних перетворень освіти, що потребують її масового впровадження та використання в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців, передусім соціально-гуманітарної сфери.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Розкриття особливостей впровадження відкритих освітніх ресурсів цифрової культурної спадщини у підготовку фахівців освітньої галузі, здатних застосовувати цифрові засоби з метою свідомого підвищення власного рівня професійно-особистісного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сьогодні креативне перетворення та критичне осмислення досвіду та викликів цифрових інновацій для освіти та суспільства

сталого розвитку – це провідний напрям підготовки фахівця до дієвої взаємодії у цифровому середовищі. Можливість залишатися на зв'язку обумовила безпрецедентну індивідуальну та колективну ініціативу щодо репродукування витворів мистецтва в своїх домівках, яка мала вирішальне значення для онлайн досліджень, творчості і шквалу повідомлень у Instagram. Відповідні цифрові платформи пробуджують інтерес до активної взаємодії і формують мережу осіб, які мають бажання або потребу навчатись. Відкрита освіта, що дає можливість навчатися дистанційно, використовує відкритий контент масових онлайн курсів та освітніх ресурсів, вільно розповсюджує підручники, навчальні відео-лекції, дані відкритих бібліотек та архівів тощо.

Нагальний інтерес до програм особистісно-професійного розвитку майбутніх фахівців обумовив розробку курсу щодо засобів цифрової підготовки студентів для успішного навчання в університеті, враховуючи аналіз необхідних цифрових навичок для роботи в 2030 році, що спирається на дослідження Британського фонду розвитку інновацій Nesta, проведене Pearson та Oxford Martin School. З огляду на важливість формування спеціальних компетенцій як основи для підвищення конкурентоздатності майбутніх фахівців у підготовці до цифрової економіки, провідна увага має бути приділена цифровій компетентності, що схарактеризовано як знання, вміння та навички в галузі інформаційних технологій та здатність їх застосування в професійній діяльності. Важливо у даному контексті звернути увагу, що ця компетентність є основою цифрового благополуччя, тому ще у 2016 році Міністерство освіти і науки України визначило її ключовою, а Європейським дослідницьким центром ЄС була оприлюднена Рамка цифрової компетентності для освітян, яка охоплює 6 галузей та 22 складових для удосконалення стратегій викладання та навчання.

З огляду на це, значну увагу в нашому дослідженні було приділено використанню цифрової культурної спадщини Europeana, що передусім спрямовано на підготовку студентів до опрацювання відкритих ресурсів відповідно до правил ліцензування Creative Commons. Водночас екосистема Europeana призначена сприяти відкритому, обізнаному та творчому суспільству у розумінні і використанні спільної культурної спадщини для освіти, досліджень, творчості та відпочинку. У такий спосіб ми переконалися, що продуктивна взаємодія сприяє розбудові дискусій щодо питань академічної доброчесності, цифрового добробуту та плідної співпраці відповідальних громадян цифрового простору.

Швидкі зміни освітнього простору, що прискорилися через пандемію COVID-19, обумовили вагоме значення досліджень із проблем цифрового простору, що спрямовані на опанування трансформаційними засобами віртуальної спільноти, готовність освітян до роботи за інноваційними трендами. Теоретичним підґрунтям для усвідомлення питань глобального освітнього середовища стали розробки масових відкритих онлайн курсів [18, 21], зокрема радикальні зміни відбулися під впливом відкритих освітніх практик [10, 15]. В нових соціокультурних реаліях цифрового світу гуманістичні ідеї педагогіки ненасилля, толерантності визначають нову систему соціально-педагогічної взаємодії, яка характеризується більш вагомими завданнями та більш широким набором компетенцій [8, 9].

Серед першочергових питань в нашому курсі були такі: цифрові знання для онлайн навчання, цифрове громадянство, відкрита освіта, відкрите ліцензування в цифровому світі, навички для опрацювання цифрової культурної спадщини та формування персонального навчального середовища на основі портфоліо. Вони забезпечуються спільними пошуковими службами Europeana, які допомагають знаходити та відображати інформацію від предметів у колекціях

музею до історично привабливих будівель та старовинних пам'яток середовища. Для дослідження доцільно включати в завдання два види вхідних даних пошуку, зокрема пошук у різноманітному тексті та пошук на карті, де насамперед визначається розділ карти для пошуку того, що зацікавило в кордонах визначеної сфери.

Опрацювання ресурсів Europeana як представника напряму сфери OpenGLAM (галереї, бібліотеки, архіви та музеї) пов'язано з цілеспрямованим пошуком ефективних рішень щодо збереження, використання та розвитку культурної спадщини як в освіті, так і в суспільстві в цілому. Розробники цієї сфери поділяють погляди на цифрову трансформацію сектору культурної спадщини, що спрямовані на пошук балансу між інноваціями, заснованими на цінностях культури співучасті, інтелектуальної гнучкості й саморозвитку. У такий спосіб вагомим значення набувають сучасні ресурси Europeana (www.europeana.eu), що є колекцією артефактів різних сфер діяльності людини, для сприяння міждисциплінарним зв'язкам. Безумовно, це допомагає студентам досліджувати світ, у якому вони живуть, та підтримує їх активну позицію до розвитку як у сфері суспільно-гуманітарних, так і природничих дисциплін.

До цифрових засобів Europeana додано Historiana, що передбачає не тільки інструменти оцифрування, розподілу та візуалізації, але й "платформи участі", які дозволяють спільнотам взаємодіяти зі змістом, зокрема коментувати, відбирати, спрямовувати [4, 20]. Студенти можуть не просто переглядати вміст ресурсів цифрової культурної спадщини та завантажувати зображення, вони мають можливість контекстуалізувати вміст на власному досвіді, допомагати опрацьовувати колекції, переклади, транскрибації тощо. Водночас, важливим є те, що студенти, співпрацюючи зі світовим культурним співтовариством, можуть пов'язувати предмети колекції зі своїм природним середовищем існування, яке

надає вагомості власним колекціям, наприклад, участь у проєкті розробки збірки матеріалів для вчителів, проведення спільного дослідження тощо.

Безперечно, наша зацікавленість цим напрямом підкріплена переконаннями, що виховний потенціал цифрової культурної спадщини Europeana активізує талант, мотивацію, прискорює особистісне становлення студентів як спільноти людей, яка здатна залучати провідні стратегії, що визнають суспільні цінності, зокрема соціальна рівність, захист навколишнього середовища, ринки засновані на відкритих правилах, різноманітність. Під час опрацювання підходів ми намагалися визначити передусім ті, що спрямовані на консолідацію зусиль [6, 13], пошук спільного у розрізнених сенсах, створюючи зв'язки між ізольованими речами, що дозволяє ідеям “переходити” від мистецтва до реалізації у професійній галузі. Крім того, значну увагу ми приділяємо засобам, що здатні сприяти формуванню якостей стосовно визначення закономірностей різних явищ, об'єктів, що дозволяє з'єднувати різних людей у співпраці та водночас помічати незвичне, унікальне чи несподіване, щоб сприяти зростанню інновацій та підприємництва.

Особливої уваги в умовах пандемії COVID-19 також заслуговують ресурси конференції Europeana 2020, що продемонструвала всебічне обговорення провідними командами розробників та дослідників різноманітних пропозицій стосовно гнучкого розв'язання проблем розвитку цифрової культурної спадщини. Закономірна зміна пріоритетів розвитку освітнього середовища в контексті зазначених трансформацій спрямована на першочергову розробку якісних навчальних матеріалів і програм цифрової підготовки, що заохочують обмін, спільне створення засобів цифрової культурної спадщини, зокрема розробки проєктів, навчальних ресурсів, блогів, MOOCs тощо.

Визнання актуальності відкритих освітніх ресурсів спільної культурної спа-

дщини як одного з ключових засобів вдосконалення емоційного та психологічного добробуту дозволяє студентам краще долати проблеми повсякденного життя, усвідомлювати цінності прав людини, солідарності, свободи. У цьому контексті розповсюдження ресурсів культурної спадщини доцільно як яскрава основа для формування переконань, що вивчення минулого є важливим у розвитку світоглядної, культурно-екологічної та соціальної обізнаності. Наприклад, використання цифрових колекцій Europeana разом із сучасними онлайн галереями світового дизайну дозволяє робити позитивні зміни з теперішніми та майбутніми фахівцями, переосмислюючи шкідливі впливи діяльності галузідизайну стійкої моди. З огляду на те, що в світі у даний час мода – це одна з царин, що найбільше забруднює навколишнє середовище та водночас приваблює певну частину молоді (в якій працює понад 50 мільйонів людей), планується за допомогою MOOCs залучати студентів до дискусій і вивчення дослідницької та ділової практики центрів стійкої моди.

Тенденції всебічної інтеграції культури та відкритих ресурсів в освіту стало провідним завданням модулю “Засоби цифрової підготовки”, що актуалізує створення інклюзивного справедливого клімату та водночас відображає формування активної суб'єктної позиції за трьома ключовими напрямками, а саме: вміння працювати з сучасним знанням, технологією й інформацією, вміння працювати з іншими людьми, а також вміння працювати з суспільством і у суспільстві. У такий спосіб, подальша модернізація модуля, який включено до курсу педагогіки, було здійснено відповідно до сучасних стандартів із урахуванням принципів гуманістичної педагогіки [4] та критичної педагогіки [8], що потребує активних розробок освітньої спільноти.

Сьогодні критична цифрова педагогіка – це підхід до освіти, який набагато більше пов'язаний із людською взаємодією на екрані, вона спрямована не лише на вивчення технологічних особливостей

цифрового ландшафту, на який спирається освіта, але також шукає відповіді як гуманізувати викладання та навчання [19]. Занепокоєна передусім критичною свідомістю студентів, критична цифрова педагогіка заохочує цифрову грамотність, яка спонукає нашу здатність “читати світ”, що обумовлює відкриту освітню практику, дизайн справедливості, усвідомлення упереджень. Повноцінна цифрова компетентність має менше спільного із вузькоспеціалізованим спрямуванням процесу навчання, зокрема навчальними цілями заради оцінки за завдання або навичками користування інтерфейсом чи пристроєм, а складається з глибинного усвідомлення про взаємодію людського розуму та аспектів цифрових технологій, включаючи цифрову ідентичність, алгоритми, соціальні медіа.

Безумовно, суттєвих змін до навчання надали трансформації, які пов’язані з комплексом наукових розвідок щодо проблеми критичного мислення на основі мультимедійної інформації [5], що має бути враховано у засобах формування не тільки цифрової та візуальної, але й грамотності цифрової доби в цілому. З огляду на це в курсі реалізовано можливості для залучення студентів до стійкої зацікавленості через опрацювання різноманітними даними та навчальними техніками (інтелект-карти, інфографіка, мультимедіа контент, квести, навчальні ігри, е-дошки, AV реальність), що поєднано з засобами відкритої освіти [1]. Це дозволяє реалізувати адаптивний підхід до підвищення якості людського капіталу протягом життя, гармонізації трансформаційних процесів щодо значущості особистих якостей та позитивних зрушень у свідомості людини при переході до суспільства знань.

Вагомим імпульсом у збагаченні міждисциплінарного змісту навчального плану надав попередній досвід [3, 8] формування критичного мислення студентів, що пов’язано з низкою досліджень щодо навичок критичної грамотності, які було реалізовано в проєктах за активної під-

тримки Міжнародної Асоціації Читання в країнах Східної Європи. Зокрема, наш досвід критичної та цифрової грамотності починався з впровадження окремих засобів міркування і рефлексії до цифрових засобів математичної освіти, пізніше до цифрового простору (віртуальних музеїв, бібліотек, лабораторій, симуляцій, медіа та відео контенту спектаклів, вистав).

Водночас такий підхід активізує діяльність студентів, що свідомо опановують засоби критичного мислення і рефлексивної діяльності, що обумовило перегляд ролей, повноважень та засобів вимірювання навчальних досягнень, зокрема пріоритетів спільних підходів до побудови знань, створення спільнот практики та допитливих на основі використання е-портфоліо. Портфоліо доцільно використовувати спочатку як засіб формувального оцінювання, що призначається для вимірювання результатів навчальної діяльності через представлення низки аргументованих досягнень та рефлексивних форм самооцінювання [7, 19]. Іншими словами, портфоліо є ефективним інструментом візуалізації даних щодо рівня самоконтролю і взаємоконтролю студентів, організації колекції досягнень для презентації результатів роботи, який сприяє розбудові свідомої освітньої траєкторії студентів, добору засобів організації самостійної роботи та особистісно-професійного розвитку в цілому. Проте, в нашому дослідженні портфоліо спрямовано, передусім, на формування персонального освітнього середовища, що допомагає студентам критично розмірковувати та приймати збалансовані судження щодо використання відкритих освітніх ресурсів та цифрових засобів (зокрема, за допомогою моделі SAMR (Заміна, Накопичення, Модифікація, Перетворення), педагогічного колеса Аллана Каррінгтона [14]).

На останньому етапі дослідження значна увага була приділена питанням ефективного вдосконалення першочергових якостей особистості 21 століття, зокрема критичне мислення більш глибоко було поєднано з навичками креативності,

комунікації та співпраці в умовах студентоцентрованого підходу. Впровадження інклюзивного й інноваційного підходів до навчання та викладання обумовило детальний аналіз навчальної діяльності студентів під кутом мотиваційного, особистісно-діяльнісного, рефлексивного, проектного та компетентісно-орієнтованого підходів до навчання. Це привело до висновків стосовно певних пріоритетів щодо спільних підходів у побудові знань, зокрема ефективності персональних навчальних середовищ, засобів вимірювання навчальних досягнень, взаємодії спільнот практики та допитливих в реалізації проєктів, що позначилися на вимогах до першочергових ролей та повноважень викладача.

Безперечно, різнобічна роль викладача сьогодні передбачає, починаючи від заохочення учасників до більш високої продуктивності та організації інноваційних програм щодо прийняття виважених рішень, розв'язування проблем, керування логістикою, створення синергії під час взаємодії тощо. У такий спосіб у новій українській школі розвиваються, головним чином, холістичні ціннісні моделі, що пов'язують майстерність викладача з "плеканням людини", розширенням її можливостей. Розставимо деякі важливі акценти в цьому питанні, не торкаючись найбільш відомих ролей, таких як: тренер, фасилітатор, лідер, модератор, критик, лектор, координатор, демонстратор, вихователь, теоретик, експерт з оцінювання [11, 18, 22].

Логічним продовженням ролі викладача є роль колекціонера, функції якого як і бібліотекаря, навчального дизайнера або куратора змісту пов'язана з організацією та осмисленням того, що було знайдено. Куратор змісту є не тільки доглядач і зберігач, але й творець сенсу, охоронець знань або експерт у знаннях, хто передусім цінує якість діяльності та відповідних презентацій. Також важливою є роль агітатора, яка полягає у створенні сумнівів, почуття дива, актуальності, обу-

рення, що раніше було більш характерно для вченого та журналіста, а також тієї частини громади, що є активістами, скептиками, революціонерами, руйнівними агентами. Зазначимо, що останнім часом набуває вагомості в колективній діяльності така комунікація, що передбачає відповідальне спілкування та ставлення, зокрема роль особистості у забезпеченні інформацією чи ідеєю, підтримці віри та мотивуючих дій. Реалізовувати проєкти, природно, легше, якщо існують викладачі, які висвітлюють цінності та доносять їх студентам, або вчені та експерти, що інформують підприємців та консультують політиків.

Сучасний стан речей вимагає від викладача ролі програміста та фахівця з технологічної підтримки, що може працювати з програмами та обладнанням, але його основне призначення полягає в тому, щоб зрозуміти потреби проєкту і допомогти розв'язати питання та реалізувати ідеї. Отже, роль програміста, з одного боку, передбачає роботу безпосередньо на комп'ютерах для інтерпретації сенсу засобами обчислень та алгоритмів, розробки програмного забезпечення для створення сенсу, проєктуванні роботи спільноти чи управління соціальними мережами, налаштування вікі-контенту. З іншого боку, значна частина завдань програміста (як і навчального дизайнера, а також аналітика процесів) – концептуальна, що стосується людей, які розробляють навчальні матеріали або створюють навчальні засоби.

Роль дизайнера завжди була притаманна викладачам, але не до такого ступеня як це вимагає цифровий простір сьогодні, коли необхідно думати про всебічно розвинутого навчального дизайнера, що відчуває потік, перспективи, світло, тон і затінення, та може поєднати засоби навчального дизайну і нової інформаційної архітектури. Водночас, цифрові технології, зокрема штучний інтелект, віртуальна та доповнена реальність, мобільні технології, SMART-

лабораторії, надають більше освітніх можливостей для соціальної адаптації молодих людей та підвищення якості викладання. Місія сучасного викладача (як навчального дизайнера) спрямована на допомогу студентам не тільки в процесі вибору засобів для персонального освітнього середовища та створення власних навчально-методичних засобів, об'єктів 3-D друку, доповненої та віртуальної реальності, але й у процесі співпраці з програмістом-дизайнером нових програмних засобів, що необхідні для навчально-виховного процесу, або з промисловим архітектором – для дизайну середовища.

Отже, в умовах цифрового простору нові ролі викладача пов'язані з підвищенням рівня цифрової грамотності студентів, що визначило особливості подальшого вдосконалення нашої робочої програми дисципліни та науково-методичних засобів [2, 9]. Водночас, виклики, що створені новими технологіями відкрили нові можливості для викладачів і студентів, що вже позначено як “нова нормальність”, зокрема це аналітика навчання та віртуальність. Зазначений підхід дозволить приділити значну увагу інноваційній перебудові курсів відповідно до блокувань карантину, зокрема врахування впровадження цифрової культурної спадщини, безперечно, сприяють поглибленню інтегрованих досліджень до підготовки освітян та фахівців креативних індустрій на основі переваг засобів мобільності та віртуальності.

Цифрові засоби розробки сталих стратегій та цифрових технологій із відкритим доступом, студентоцентровані засади, різноманітні підходи в опрацюванні цифрових ресурсів культурної спадщини дозволяють надати кращі освітні можливості для соціальної адаптації людей цілому. Таким чином, розуміння соціального виміру інклюзивної освіти, розробка інноваційних навчальних програм на основі відкритих освітніх ресурсів та MOOCs, створення діалогу із заці-

кавленими сторонами та користувачами в суспільстві акцентує на відкритості та доступності освіти для всіх як основи програм перепідготовки та самовдосконалення для згурпування зусиль фахівців і дослідників загальноосвітніх закладів та закладів вищої освіти.

Висновки з даного дослідження та перспективи подальших розвідок у даному напрямку. З орієнтацією на провідну мету вищої освіти у формуванні креативного фахівця-дослідника, усвідомлення ролі спільної культурної спадщини стає одним з ключових ланцюгів якісних процесів осмислення досвіду та викликів цифрових інновацій для освіти та суспільства сталого розвитку. Згідно з сучасними дослідженнями, фактично аналізу підлягає менше 1% даних важливої інформації, величезні обсяги даних не відшуковуються і не аналізуються за браком відповідних фахівців. Отже, існує загроза, що ми будемо готувати фахівців здебільшого на рівні користувача, і втратимо можливості до креативності та інновацій у цифровому просторі для наступних поколінь.

У такий спосіб створюються сприятливі засади для залучення та співтворчості фахівців різних галузей у реалізації політики підтримки відкритої освіти та сталого підходу. Зокрема необхідна пильна увага масштабуванню успішних проектів співпраці, що розширюють можливості досліджень, розробки та засобів у галузі культурної спадщини та інноваційного використання її потенціалу, а також навчальних програм для підготовки лідерів цифрової освіти, які здатні до виховання спільноти відповідальних фахівців до прогнозування наслідків та випереджального реагування на виклики цифрового простору, що зростають.

Таким чином, щоб у найкоротший термін успішно реалізувати гнучкі підходи до підвищення якості людського капіталу при переході до суспільства знань, необхідно сприяти гармонізації трансформаційних процесів щодо зна-

чушності особистих якостей та позитивних зрушень у свідомості людини у найкращих традиціях, що здобуло людство. Цей ключовий напрям визначає

еволюційні підходи, що, безумовно, вплинуть на початок постковідного періоду.

Список літератури:

1. Биков В., Вернигора С., Гуржій А., Новохатько Л., Спірін О., Шишкіна М. Проектування і використання відкритого хмаро орієнтованого освітньо-наукового середовища закладу вищої освіти / В. Биков, С. Вернигора, А. Гужвій, Л. Новохатько, О. Спірін, М. Шишкіна // [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/> [01.06.2020]

2. Бойчук Ю. Д., Бородіна О. С., Микитюк О. М. Інклюзивна компетентність майбутнього вчителя основ здоров'я / Ю. Д. Бойчук, О. С. Бородіна, Микитюк О. М. // Монографія. – ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. – 2015. – С. 140

3. Золотухіна С. Т. Використання ідей В. Сухомлинського в підготовці творчої особистості майбутнього вчителя / С. Т. Золотухіна // Наукові записки: Педагогічні науки. – 2015. – № 123(І). – С. 41–44

4. Евдокимов В. И., Олейник Т. А., Горькова С. А., Микитюк М. В. Практикум по развитию критического мышления : учеб. пособие / В. И. Евдокимов, Т. А. Олейник., С. А. Горькова, М. В. Микитюк. – Харьков: Торнадо. – 2002. – С. 134

5. Кремень В. Г., Ільїн В. В. Презентація візуальної грамотності в освітньому процесі та її експлікація в культурі мислення. / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн // Інформаційні технології і засоби навчання 2020. – №75(1) – С. 1–12 [електронний ресурс] – Режим доступу: <https://doi.org/10.33407/itlt.v75i1.3660>

6. Кравцов С. О. Професійні групи як соціальна система: проблеми інтеракції / С. О. Кравцов // Український соціум. – 2013. – № 1(44). – С. 141–156

7. Олейник Т. А. Личностно-профессиональное становление будущих учителей в условиях компетентностного подхода / Олейник Т. А. // Педагогічний альманах. – 2014. – Вип. 24. – С. 166–172

8. Погребенник В. Ф., Гарник І. В. Розвиток навичок критичного мислення учнів у контексті розробки стандартів освіти України / В. Ф. Погребенник, І. В. Гарник. // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Київ: Юніверс. – 2001. – [електронний ресурс] – Режим доступу: www.istc.biz

9. Калашнік С., Луговий В. Розвиток системи забезпечення якості вищої освіти в Україні / С. Калашнік В. Луговий // Інформаційно-аналітичний огляд. – Київ: ДП НВЦ “Пріоритети”. – 2015. – С. 84

10. Коноле Г., Браун М. Роздуми про вплив руху відкритої освіти / Г. Коноле., М. Браун // Журнал “Навчання для розвитку”. – 2018. – [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.jl4d.org/index.php/ejl4d/article/view/314/346> [01.06.2020]

11. Даунз Сент Роль вихователя [електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.downes.ca/cgi-bin/page.cgi?post=54312> [01.05.2011]

12. Henderikx, P., Jansen, D. (2018), “The Changing Pedagogical Landscape: In search of patterns in policies and practices of new modes of teaching and learning”, available at: <https://tinyurl.com/CP1report2018>

13. Kommers Pam, Lenting BF & CG van der Veer (1998), “Distributed Collaborative Learning in a Telematic Context”, “Telematic Learning Support and its Potential for Collaborative Learning with New Paradigms and Conceptual Mapping Tools”, Educational Media International,

14. Home: In Support of Excellence available at: <https://designingoutcomes.com/>

15. Кухаренко В., Олейник Т. Відкрите дистанційне навчання для вчителів [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ceur-ws.org/Vol-2393/> [01.12.2020]

16. Пінчук, О. П., Литвинова, С. Г., Буров, О. Ю. Синтетичне освітнє середовище - простір для нової освіти / О. П. Пінчук, С. Г. Литвинова, О. Ю. Буров // Інформаційні технології та засоби навчання. – 2017. – Вип. 4. – №60. – С. 28–45. – [електронний ресурс] – Режим доступу: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1831>

17. Moppic C. M. EdCrunch 2020: Критична цифрова педагогіка після COVID-19. – [електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/SeanMichaelMorris>

18. Ossiannilsson, E., Williams, K., Camilleri, A. F., Brown, M., “Quality models in online and open education around the globe: state of the art and recommendations”, available at: http://icde.typepad.com/quality_models/ [01.12.2020]

References:

1. Bykov, V., Vernigora, S., Hurzhiy, A., Novokhatko, L., Spirin, O., Shishkina, M. (2019), “Design and use of open cloud-oriented educational and scientific environment of higher education institution”, [Design and use of open cloud educational and scientific environment of higher education institution], available at: <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/>

2. Boychuk Yu. D., Borodina O. S., Mykytyuk O. M. (2015), “Inclusive competence of a prospective teacher of health basics: monograph”, KhNPU, p. 140

3. Zolotukhina, S.T. (2015), “The use of ideas of V. Sukhomlinskiy in the preparation of the creative personality of a

19. Ní Shé, C., Farrell, O., Brunton, J., Costello, E., Donlon, E., Trevaskis, S., Eccles, S (2019), “Teaching online is different: critical perspectives from the literature”, Dublin: Dublin City University, available at: Doi:10.5281/zenodo.3479402

20. Truyen F., “Digital Transformation”, “ICT and Cultural Heritage: Let’s Rethink Open Access”, available at: <https://culturalstudiesleuven.net/2020/09/15/digital-transformation-ict-and-cultural-heritage-lets-rethink-open>

21. Ubachs, G., Konings, L., Brown, M. (2020), “The envisioning report for empowering universities”, available at: http://empower.eadtu.eu/images/report/The_Envisioning_Report_for_Empowering_Universities_1st_edition_2017.pdf [01.12.2020]

22. Романовський О. Г., Гура Т. В., Михайличенко В. Співвідношення між самооцінкою та впевненістю у собі студентів технічних закладів вищої освіти та методами їх активізації / О. Г. Романовський, Т. Гура, В. Михайличенко // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2020. – № 4. – С. 41–50

prospective teacher”, Scientific notes: Pedagogical sciences, no. 123 (I), pp. 41–44

4. Evdokimov, V. I., Oleinik, T.A., Gorkova, S.A., Mikityuk, M.V. (2002), “Workshop on the development of critical thinking: textbook. Allowance”, Kharkov: Tornado, p. 134

5. Kremen, V. H., Ilyin, V. V. (2020), “Presentation of visual literacy in the educational process and its explication in the culture of thinking”, Information technologies and teaching aids, available at: <https://doi.org/10.33407/itlt.v75i1.3660>

6. Kravtsov, S. A. (2013), “Professional group as a social system: problems of interaction”, Ukrainian society, vol.1 (44), pp. 141–156

7. Oleinik, T. A. (2014), “Personal and professional development of future

- teachers in terms of competence approach”, Pedagogical Almanac, vol. 24, pp. 166–172
8. Pogrebennik, V., Garnik, I. (2001), “Development of critical thinking skills of students in the context of the development of educational standards of Ukraine”, Proceedings of the International scientific-practical conference, Kyiv: Universe, p. 100, available at: www.istic.biz
9. Kalashnikova, S., Lugovoi, V., (2015), “Development of the quality assurance system of higher education in Ukraine”, Information and analytical review eds, Kyiv: SE “Priorities”, p. 84
10. Conole, G., Brown, M. (2018), “Reflecting on the Impact of the Open Education Movement”, Journal of Learning for Development, available at: <http://www.jl4d.org/index.php/ejl4d/article/view/314/346> [01.06.2020]
11. Downes, St. (2011), “The Role of the Educator”, available at: <https://www.downes.ca/cgi-bin/page.cgi?post=54312> [01.05.2011]
12. Henderikx, P., Jansen, D. (2018), “The Changing Pedagogical Landscape: In search of patterns in policies and practices of new modes of teaching and learning”, available at: <https://tinyurl.com/CPLreport2018>
13. Kommers Pam, Lenting BF & CG van der Veer (1998), “Distributed Collaborative Learning in a Telematic Context”, “Telematic Learning Support and its Potential for Collaborative Learning with New Paradigms and Conceptual Mapping Tools”, Educational Media International, vol. 35 (2), pp. 100–105, available at: Doi: 10.1080/0952398980350208
14. Home: In Support of Excellence available at: <https://designingoutcomes.com/>
15. Kukharenko, V., Oleinik, T. (2019), “Open Distance Learning For Teachers”, available at: <http://ceur-ws.org/Vol-2393/> [01.12.2020]
16. Pinchuk, O. P., Lytvynova, S. G., Burov, O. Yu. (2017): Synthetic educational environment – a footpace to new education. In: Information Technologies and Learning Tools, vol. 4, # 60, pp. 28-45, available at: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/it-it/article/view/1831>
17. Morris, S. M. EdCrunch 2020: Critical Digital Pedagogy after COVID-19 available at: <https://www.slideshare.net/SeanMichaelMorris>
18. Ossiannilsson, E., Williams, K., Camilleri, A. F., Brown, M. (2020), “Quality models in online and open education around the globe: state of the art and recommendations”, available at: http://icde.typepad.com/quality_models/ [01.12.2020]
19. Ní Shé, C., Farrell, O., Brunton, J., Costello, E., Donlon, E., Trevaskis, S., Eccles, S (2019), “Teaching online is different: critical perspectives from the literature”, Dublin: Dublin City University, available at: Doi: 10.5281/zenodo.3479402
20. Truyen F., “Digital Transformation”, “ICT and Cultural Heritage: Let’s Rethink Open Access”, available at: <https://culturalstudiesleuven.net/2020/09/15/digital-transformation-ict-and-cultural-heritage-lets-rethink-open>
21. Ubachs, G., Konings, L., Brown, M. (2020), “The envisioning report for empowering universities”, available at: http://empower.eadtu.eu/images/report/The_Envisioning_Report_for_Empowering_Universities_1st_edition_2017.pdf [01.12.2020]
22. Romanovskiy, O. G. (2020), “Correlation between self-assessment and self-confidence of students of technical institutions of higher education and methods of their activation” / O. G. Romanovskiy, T. V. Hura, V. Mykhailychenko // Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnyimi systemamy, no. 4, pp. 41-50

Стаття надійшла до редколегії 01.03.21